

Rozhovor

Rozhovor s Michalem Opatrným o teologii v sociální práci

doc. Michal Opatrný, Dr. theol. (*1978) přednáší na Teologické fakultě JU, kde je proděkanem a vedoucím Katedry etiky, psychologie a sociální práce. Zabývá se sociální a charitativní prací a interdisciplinárními tématy v praktické teologii. Od roku 2017 je trvalým jáhnem katolické církve.

Moderní sociální práce se do značné míry vyvinula z křesťanské charity a diakonie. Charitu, aspoň tu organizovanou v rámci struktur sociálního státu, si v našich podmínkách bez využití teorií a metod sociální práce neumíme představit. Jak je to ale se vztahem sociální práce jako samostatného oboru k jejím křesťanským kořenům?

Musím se přiznat, že se mi těžko hledá nějaký jednoslovný výraz, kterým by tento vztah šlo charakterizovat. Domnívám se, že jednak v sobě nese určitou ambivalenci, jednak upadl v zapomnění. Ambivalentností myslím skutečnost, že sociální práce má sice v křesťanské charitě a diakonii své kořeny, avšak zároveň se vůči nim vymezuje. A její etablování v historii je jedním z projevů tohoto vymezení. V důsledku tohoto procesu ale dnes jen málokdo přikládá charitním a diakonickým kořenům sociální práce adekvátní důležitost, takže můžeme říci i to, že je ten vztah v zapomnění.

Když o tom takto uvažujeme, neměli bychom dle mého názoru opomenout, že sociální práce stojí na konci zmíněného procesu emancipace od charity a diakonie především jako teoretická disciplína, která zkoumá, popisuje a interpretuje procesy sociální pomoci stejně jako procesy sociálního vyloučení. Zabývá se samozřejmě také tím, jak by zejména procesy pomoci měly probíhat a o co by měly usilovat. V tom si je podobná s charitou a diakonií, které vyjadřují poslání a závazek křesťanů a církví pomáhat druhým. Problém vztahu sociální práce k jejím kořenům v křesťanské diakonii a charitě je podle mě proto skryt ve zkoumání, popisu a interpretaci procesů pomoci a vyloučení. To je něco, co charita a diakonie historicky postrádaly – teologie jim nebyla sto ani v jedné ze svých konfesních podob takovou reflexi poskytnout. Z toho důvodu charita a diakonie čelily celkem oprávněnému podezření, že jde o nereflektované, nepromyšlené pomáhání, vedené na jedné straně sice vysokým křesťanským étosem blíženecké lásky, na druhé straně však také smýkané pocity a emocemi pomáhajícího.

Jestliže od té doby k současnosti prošla teologie poměrně překotným vývojem, který v sobě obsahoval určité uvolnění teologického bádání jak ve smyslu akademické svobody, tak ve smyslu interakcí mezi teologií a jinými sociálními a humanitními vědami, situace se do značné míry změnila. V době etablování sociální práce bylo minimálně z katolické strany na filosofii nahlíženo jako na „služku teologie“, jiné v této době se etabloující obory, jako např. psychologie nebo sociologie, ani

nebyly zohledňovány. Dnes na ně teologie nahlíží partnersky, tedy jako na obory, se kterými je možno vést vzájemný dialog kvůli jejich důležitému přínosu k lidskému poznání, který teologie sama o sobě nabídnout nemůže. Co ale teologie může přinášet, je rozumová reflexe křesťanské charity a diakonie. Může dnes dohánět onen deficit, který měla v době vzniku sociální práce, tedy zkoumat, popisovat a interpretovat pro křesťanskou charitu a diakonii procesy pomoci a vyloučení. Křesťanské kořeny sociální práce tedy zřejmě už zůstanou tématem pro historiky, kteří se věnují sociálnímu myšlení v dějinách. Nové sebepojetí teologie ale může vést k objevu nových vazeb a styčných bodů mezi sociální prací na straně jedné a charitou či diakonií na straně druhé. Jakkoliv je téma kořenů pro křesťanství důležité, hledání své vlastní podoby přiměřené dané době, stejně jako adekvátních myšlenkových modelů a srozumitelných výrazových prostředků by pro něj mělo mít minimálně stejnou důležitost.

Hovoříš o sociální práci jako disciplíně, která se zabývá společenskými procesy vyloučení a pomoci. Někdy ale bývá podezírána, že se jí daří v jejím praktickém provedení dosahovat pouze „zástupné inkluze“ do sebe samé. Zdůrazňováním odchylky a potřeb svých klientů vlastně posiluje jejich vyčlenění – a zároveň i svůj vlastní význam. Význam teologie v kontextu sociální práce bývá právem akcentován např. v rámci odůvodnění hodnoty lidské důstojnosti. Neměla by ale teologie v něčem hrát vůči sociální práci i určitou kritickou roli, otevírat pohled na problematiku v širších souvislostech?

Takovou otázkou otevíráme mnohem širší problém, než je vzájemný vztah sociální práce a teologie. Sociální práce je interdisciplinární obor, což jde znázornit obrazem studia sociální práce jako „vysokoškolského gymplu“: Aby byl sociální pracovník dobrým sociálním pracovníkem, musí studiem řady oborů získat poměrně hodně znalostí a neméně kompetencí. Studuje proto nejen sociální práci, ale i psychologii, sociologii, právo, filosofii a etiku atd. Jeho zvláštní kompetence je v tom, že umí tento druh svých znalostí a dovedností propojit ve prospěch klienta. Vzhledem k jejich objemu ale dnes nastává problém, aby je vůbec dokázali studenti pojmout, aby s nimi pak praktici také dokázali dále pracovat, aby se v nich dokázali dále vzdělávat. Myslím, že můžeme hovořit o přetížení informacemi a inovacemi, protože proud nových informací a inovací, které by bylo potřeba si osvojit, je mocnější a rychlejší než lidské možnosti sociálních pracovníků je zpracovat a aplikovat.

Pro sociální práci jako pomáhající profesi to znamená konfrontaci s dalším limitem svých možností. A práce s vlastními limity, s vlastní nedostatečností je něco, co je vlastní právě teologii. Jestliže se teologie zabývá nejen Bohem, ale i člověkem, musí se také nutně zabývat nesouměřitelností Boha a člověka a musí se s ní snažit vyrovnat. Přitom se ale v teologii setkáme s řadou tradic a myšlenkových proudů, takže pro některé bude konfrontace s vlastní nedostatečností znamenat radikální odevzdání se církevním autoritám – ať už v katolické nebo protestantské podobě – které jasně určí, co má člověk v rámci své nedostatečnosti dělat, zatímco pro jiné to povede ke zkušenosti s Bohem, která spočívá v osvobození od pocitu, že člověk musí zvládnout všechno sám a vlastními silami. V obou případech ale bude na jejich počátku stát uvědomění si vlastních limitů – to, že si je člověk připustí a přizná. Proto může mít teologická antropologie, tedy teologické pochopení člověka, nebo křesťanská spiritualita a její reflexe pro sociální práci i jiný přínos než jen odůvodnění lidské důstojnosti či objasnění původu pojmu spiritualita.

S tím ještě souvisí druhá důležitá funkce kritické role teologie, chceme-li tak o ní nyní uvažovat. Na skutečnost, že realita a informace o ní jsou natolik složité a komplexní, že je nedokážeme najednou obsáhnout, reagujeme pomocí teorie sociální konstrukce reality: Pracovník má pokud možno co nejlépe porozumět sám sobě a svému světu, tzn. tomu, jak je jeho svět konstruován

pojmy, které běžně používá při jeho popisu. Dále má sociální pracovník počítat s tím, že klient svůj svět popisuje svými pojmy, a tudíž může dojít jak k setkání, tak i k úplnému míjení jejich světů, i když o nich oba budou mluvit jedněmi a týmiž pojmy. Pro každého budou ale mít tytéž pojmy jiný obsah a význam. Sociální pracovník proto musí být připraven konstruovat společně s klientem vzájemné porozumění klientovu světu a jeho problémům.

To se může jevit jako radikální popření jakékoliv objektivní reality – skutečnost je taková, jak si ji popíšeme a pojmenujeme: Když se domluvíme, že bílé krychli budeme říkat černá koule, bude to nakonec pro všechny černá koule. Jenže každou takovou konstrukci musí předcházet nějaká představa – třeba bílé nebo černé barvy, anebo představa kulatosti nebo hranatosti. Opustíme-li náš příklad z geometrie, pak to znamená, že i v dialogu sociálního pracovníka s klientem existují konkrétní východiska, předporozumění, ze kterých se vychází, když se sociální pracovník snaží o konstrukci společného porozumění klientovu světu a jeho problémům. Před konstrukcí společného porozumění tak stojí komunikační schopnosti a dovednosti, schopnost analyzování informací nebo reflexivity a samozřejmě také základní hodnoty a postoje obou aktérů dialogu.

Proto v sociální práci hovoříme nejen o její interdisciplinaritě, ale také o *transdisciplinaritě*, tedy o využití oborů, které pracují na různé úrovni obecnosti – jak upozornila Silvie Staub-Bernasconi ve svém díle *Soziale Arbeit als Handlungswissenschaft*. To znamená, že na nejobecnější úrovni v sociální práci stojí otázky po smyslu, dobru a zlu, tedy otázky ontologické a etické, nebo otázky poznání, tedy epistemologické. V takovém případě se do hry dostává rychle nejen filosofie a filosofická etika, ale také teologie. Chceme-li tedy hovořit o její kritické funkci v rámci sociální práce, je to možné jen na správné úrovni obecnosti – to znamená např. tehdy, zabýváme-li se ontologickými východisky sociální práce. Nemá smysl, aby se kritická role teologie uplatňovala např. vůči technikám používaným v praxi sociální práce. V sociální práci je ale vždy potřeba uvažovat nejen o tom, z jakých teorií (psychologických, sociologických) v praxi užívané techniky vycházejí, ale také o tom, jaké ontologické a etické pozadí mají ony teorie empirických věd. V tom si myslím může teologie se svou hermeneutickou kompetencí, kterou se liší od filosofie, současnému diskurzu sociální práce nejvíce prospět. A platí to samozřejmě i obráceně, uvažujeme-li na úrovni teologie nebo filosofie o sociální práci, musíme se ptát, jak etické, epistemologické nebo ontologické postuláty převést do praxe pomocí teorií pro sociální práci a jak je následně v rámci praxe uplatnit pomocí konkrétních technik.

To se týká zejména situací, kdy se chce sociální práci věnovat nějaká organizace na základě určitých hodnot, ze kterých vychází. Ale vzhledem k tomu, jak Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR definuje zásady sociální práce, se musíme např. také ptát, jak u nás sociální práce vychází z hodnoty demokracie, tzn. jak je potřeba rozumět demokracii jako hodnotě, jak ji můžeme uchopit v rámci teorií pro sociální práci, které vycházejí z psychologie, sociologie, práva, politologie apod., a jakými technikami potom závěry těchto úvah můžeme zapracovat do praxe.

Už před časem jsi do diskuse k tématu vztahu sociální práce a charity zavedl pojem charitativní práce, který hraje důležitou roli v koncepci oboru sociální práce na „naší“ fakultě. Jak mu rozumíš a v čem se tvé pojetí liší např. od pojmů jako křesťanská sociální práce, charita nebo diakonika?

Jak jsem říkal, pojmy jako charita nebo diakonie jsou velmi obecné výrazy, které označují úkol církve jako společenství křesťanů, být solidární s ostatními lidmi a aktivně jim pomáhat. Každé to slovo v sobě v návaznosti na svůj původ v latině a biblické řečtině zdůrazňuje trochu odlišný aspekt jednoho a téhož úkolu a závazku křesťanů vůči těm, kdo sami nedokáží řešit své obtíže.

Zatímco charita užívaná v katolickém prostředí klade důraz na přátelskou, pomáhající lásku, tedy základní antropologicko-emoční nastavení pomáhajícího, kdy mi musí na druhém záležet, diakonie v protestantském prostředí, která je překládána jako služba, zdůrazňuje pojetí vztahu mezi pomáhajícím a pomoc přijímajícím, tzn. preferenci klienta a orientaci na klienta.

Charita a diakonie jsou pojmy, které vycházejí z Písma a které můžeme interpretovat. Pojmy jako křesťanská sociální práce nebo charitativní práce jsou konstruovány v současném diskurzu – akademickém, v praxi, na úrovni církví zřizujících pomáhající organizace jako Charita nebo Diakonie a samozřejmě i v těchto organizacích. Vedle toho jsou samozřejmě nově konstruovány i pojmy charita a diakonie. Z tohoto důvodu jsem poměrně skeptický ke křesťanské sociální práci, pokud má slovo křesťanská jiný význam než čistě adjektivní. Má-li totiž vyjadřovat nějakou jinou povahu nebo podstatu sociální práce vykonávané křesťany nebo vykonávané v křesťanské organizaci, pak se tím neříká nic jiného, než že tu máme dvě sociální práce, jednu křesťanskou a jednu bez adjektiva – tedy vlastně „nekřesťanskou“. Není proto překvapivé, že se s pojmem křesťanská sociální práce operuje všude tam, kde je cílem vymezit činnosti vykonávané křesťanskými pomáhajícími organizacemi vůči jiným organizacím. Smyslem je tedy vymezení, nikoliv popis praxe. To je patrné i z toho, že praxe je stejná a sebelepšími výzkumnými metodami nejdou zjistit zásadnější rozdíly mezi křesťanskou sociální prací a sociální prací. Proto se nakonec každé vymezení křesťanské sociální práce stočí k motivaci pomáhajících, tedy k tvrzení, že ti, kdo vykonávají křesťanskou sociální práci, mají jinou motivaci, resp., že ti, kdo pracují v křesťanské organizaci, musí tuto jinou motivaci objevit. To je problematické jak z hlediska sociální práce, tak z hlediska teologie.

Ze strany sociální práce je zřejmé, že motivace pomáhajícího může pozitivně nebo negativně zasáhnout do procesu pomoci, definice sociální práce ale na motivaci pomáhajícího nestojí. Ze strany teologie je zde třeba problematizovat předpoklad, že jen ten, kdo má správnou motivaci, dokáže vykonávat křesťanskou sociální práci. Správná motivace totiž následně musí být křesťanská motivace, láska k bližnímu. Jenže jak Písmo, tak minimálně katolická teologie velmi důsledně trvá na tom, že láska k bližnímu je součástí lidské přirozenosti – je jí schopen každý člověk, není něco specificky křesťanského – nezískává se až křtem.

Pojem charitativní práce na tyto problémy reaguje. Podrobně jsem se ho pokusil vymezit v naší knize *Teorie a metody charitativní práce* z r. 2010. Charitativní práce vyjadřuje na jedné straně poslání jednotlivých křesťanů i církví, které obsahuje pojmy charita a diakonie, na druhé straně se nesnaží o vymezení vůči sociální práci, ale naopak ji akceptuje a respektuje. Vychází-li motivace pomáhajícího z lásky k bližnímu a preferuje-li pomáhající klienta a zároveň se přitom snaží vykonávat poctivě a zodpovědně sociální práci, pracuje charitativně. A charitativně pracuje zejména tehdy, dá-li si námahu vyrovnat se s rozdíly mezi charitou a diakonií a sociální prací. Domnívám se, že je to situace nejen křesťanských pomáhajících organizací, ale zejména mnohých pomáhajících – sociálních pracovníků, že se snaží propojit charitativně-diakonickou, tedy osobnostně-slужебnou motivaci k pomáhání s profesionalitou sociální práce.

Souhlasím s tím, že křesťanská motivace není rozhodujícím faktorem pro dobrou diakonii, charitu ani sociální práci. Ale v otázce lásky pojem křesťanství odkazuje k jejímu dvojpríkázání: tedy k lásce k Bohu i bližnímu. Nejde jen o bliženeckou lásku, ale vždy v nějaké podobě také o víru. Nepředstavuje vědomé, přiznané a teologicky reflektované uchopení tohoto rozměru v procesu pomoci přece jen určitou specifickou kvalitu? Nebo jinými slovy: Není výraz křesťanská sociální práce nebo na obecnější rovině i diakonie nejen snahou se vymezit, ale i pozitivně uchopit skutečnost, že křesťané sice respektují autonomii sociální práce,

využívají jejich metod, ale zároveň tak činí – v ideálním případě – v určitém specifickém kontextu a s důrazem na určité kompetence (např. pastorační) – a chtějí tento „hybrid“ nějak pojmenovat?

Domnívám se, že bychom neměli směšovat dvě věci, které spolu úzce souvisí a které se na první pohled mohou jevit jako totožné. Zatím jsme zde hovořili především o interdisciplinárním a transdisciplinárním dialogu mezi sociální prací a teologií. Přitom jsme se jen dotkli vlastního teologického diskurzu, který se týká charity a diakonie, když jsme oba tyto pojmy objasňovali. Hovoříme-li tudíž o teologii a sociální práci, tato jejich interakce předpokládá teologickou reflexi charity a diakonie, tedy obory, kterým říkáme *teorie charity* a *diakonika*. Přibližně před sto lety se začal rozvíjet jejich diskurz v rámci katolické (teorie charity) a protestantské (diakonika) teologie v Německu. Zatímco v protestantské teologii můžeme pozorovat, že se původně vnitroněmecká debata rozšířila např. do Skandinávie, že existuje ReDi – *The International Society for the Research and Study of Diaconia and Christian Social Practice*, katolická teorie charity (něm. *Caritaswissenschaft*) zůstala především na domácí půdě v Německu a ani tam se jí nezabývá tolik pracovišť jako v případě diakoniky. To je jistě způsobeno existencí a stupněm rozvoje tzv. křesťanské sociální nauky (resp. katolická sociální nauka nebo sociální učení církve), tedy katolické sociální etiky. Ta staví na další tradici, aspiruje oslovit širší prostor než jen vnitrokatolický diskurz, pracuje s filosofickou argumentací (filosofická etika, politický filosofie apod.) a je součástí kurikula výuky teologie. Některé katolické univerzity, které mají vlastní fakulty pro sociální práci, jako třeba *Catholic University of America* ve Washingtonu, D.C., tak staví své studijní programy i výzkum zejména na interakci s křesťanskou sociální naukou. V zásadě se ale k sobě má v katolické teologii teorie charity a křesťanská sociální nauka asi obdobným způsobem, jakým jsou spolu provázány sociální práce a sociální politika.

Ze strany teologie to jsou tedy zejména teorie charity a diakonika, kdo by měl vést dialog se sociální prací, o kterém jsme hovořili výše. Samozřejmě zde existují další vazby k pastorační, resp. praktické teologii, teologické etice a teologické sociální etice, které také mohou vstoupit do interakce se sociální prací. Teorie charity a diakonika by ale měly zároveň plnit své specifické funkce v rámci teologie a pro teologii, tedy být jakýmsi zpětnovazebným mechanismem, skrze který proudí k takovým oborům, jako jsou třeba biblické vědy nebo systematická teologie, např. otázky a problémy, kterým se věnuje sociální práce. Můžeme tedy říci, že teorie charity nebo diakonika by měly umět přeložit diskurz sociální práce do diskurzu teologického. A pro to je samozřejmě důležité, aby také uměly uchopit skutečnost dvojího přikázání lásky, na které ses ptal.

Sociální práci jako reflexi praktického oboru lidské činnosti i teorii charity či diakonie spojuje skutečnost, že jde o bytostně mezioborové disciplíny. Jakou roli v nich hraje či může hrát teologie a má se podle tebe její úloha v těchto dvou oblastech nějak lišit?

Roli teologie v teorii charity a diakonie jsem tu už myslím celkem popsal. Kromě interpretace biblických pojmů charita a diakonie, které je potřeba se naučit číst vždy znova vzhledem k měnícímu se historicko-spoločenskému kontextu, ve kterém jsou čteny, je tu úkol reflektovat procesy pomoci a inkluze, životní a sociální situaci klienta a také procesy vyloučení, oprese. Jde tedy o primárně teologické obory, pokud hovoříme o diakonice nebo teorii charity. Ovšem zároveň jsou to i obory s vysokou mírou interdisciplinaritý zejména směrem k sociologii, sociální práci a psychologii. Poněkud složitější je to s teologií v sociální práci. Přes všechny změny, kterými teologie prošla zejména ve 20. století, zůstává samozřejmě především rozumovou reflexí křesťanské víry. S tím je bohužel spojen jeden velký nešvar teologie, kterým je její normativnost. Tendence normativně

rozhodovat, co je dobré a co je zlé, co se dělat má a co ne, který výklad je správný a který ne, je v teologii stále poměrně silně přítomná. Mnohem méně přítomná je deskriptivní tendence, tedy popis a interpretace jevů, resp. interpretace jevů již popsanych jinými vědami. Dostatečná pozornost není věnována úsilí o srozumitelnost při interpretaci Písma, věrouky a morálky. Chybí také poučený proces tvorby těch normativních soudů, které k teologii patří. Tím myslím, že se teologie málo zajímá o závěry jiných oborů, nesnaží se jim dostatečně porozumět. Např. teologická etika vůbec nezkoumá stávající praxi v tom smyslu, že by se zajímala o to, jak a proč jsou konstruovány narativy a interpretace, vůči kterým se vymezuje.

To vše velmi znesnadňuje dialog se sociální prací, vůči které se teologie může jevit jako nesrozumitelná nebo přímo neužitečná. Na druhou stranu vznikají pokusy pracovat teologicky tak, aby to bylo srozumitelné a přínosné i mimo prostor církví, resp. i mimo křesťanské prostředí. Je to do budoucnosti velká výzva, pro niž v teologii existují dobré argumenty, které samozřejmě úzce souvisí s tím, proč by měla teologie usilovat hlavně o srozumitelnost a poučené vynášení normativních závěrů.

V rámci katolické teologie existuje jedno z pojetí tzv. praktické teologie jako reflexe stávající praxe a její interpretace. Existují také tzv. *public theology* nebo *empirická teologie*, což jsou do značné míry ekumenické přístupy, které se zaměřují na teologickou interpretaci dat, srozumitelnost teologie a její užitečnost mimo církevní prostředí. Tyto přístupy dokáží dobře dekonstruovat některé přetrvávající teologické koncepce, nově uchopit jejich východiska a vytvořit z nich závěry, resp. nové nebo modifikované koncepce. Ty pak mohou být poučené, srozumitelné a užitečné i mimo církevní prostředí. Problém těchto přístupů ovšem je, že se až příliš často zaměřují dovnitř křesťanského a církevního prostředí, protože mají tendenci ho reformovat. Takže teprve v kombinaci s obory, jako je diakonika nebo teorie charity, mohou získat dostatečně externí zaměření. Taková praktická, empirická a veřejná teologie ve spojení s teorií charity a diakonikou by pak měla být např. schopna formulovat nejen teorii o sociální práci, to teologie umí už dnes, ale i teorii sociální práce nebo teorii klientova světa, tzn. posílit portfolio sociální práce o nové pohledy a přístupy. Je-li tedy teologie rozumovou reflexí křesťanské víry, musí se dnes ptát, jak křesťanskou víru učinit užitečnou pro mnohem širší prostředí, než je církevní prostor – a tedy i pro sociální práci bez přívlastků.

Mluvíš o tom, jaká teologie může být „užitečná“ v dialogu se sociální prací. Ale nejde také v sociální práci o to, jaká její podoba umožní zohlednění teologického diskurzu?

Tím jsme se myslím hodně přiblížili k šikmé ploše vynášení teologických soudů o sociální práci. Chtěl bych před tím dopředu varovat, i když právě tak jsem měl postavenou svou habilitační práci *Sociální práce a teologie* (2013) o inspiracích a podnětech sociální práce pro teologii. Jde totiž o to, v jaké souvislosti takový normativní teologický závěr o sociální práci vzniká. Vzniká proto, že teologie zkoumá svět a jevy ve společnosti, aby mohla posoudit, co je křesťanské, nebo co už křesťanské není? Tedy, co ji zajímá a co chce ovlivnit, přičemž to, co ji nezajímá a ovlivňovat nechce, přestává být důležité nejen pro teologii, ale v důsledku takového pojetí teologie i obecně. Stává se to přebytným. V tomto smyslu je pro teologii důležitá sociální práce, kterou vykonávají organizace jako Charita nebo Diakonie, tedy vlastně ona křesťanská sociální práce, ale ostatní sociální práce, která spadá do gesce státu nebo jeho složek či do občanské odpovědnosti realizované v neziskovém sektoru, je věc podružná; nutná pro sociální smír ve společnosti. Nebo normativní teologický závěr o sociální práci vzniká proto, že teologie potřebuje objasnit, jaká má být role církve ve společnosti, tzn. jaké jsou úkoly křesťanů v světě, jaký je přínos křesťanské tradice pro lidstvo?

V tomto druhém případě to samozřejmě teologie nemůže zjišťovat jen tzv. empiricky, tedy na základě svého zkoumání společnosti a názorů v ní nebo skrze nějaká převzatá data a jejich interpretaci. Musí se také ptát po Boží vůli – co Bůh očekává od církve ve společnosti, jaké úkoly dává křesťanům ve světě, jaký chce, aby byl přínos křesťanské tradice pro lidstvo. Ovšem odpovědi na takové otázky nedokážeme dát jen a pouze na základě – třeba inovativního – výkladu biblických textů nebo tradice, tedy historického vývoje křesťanské věrouky a morálky. Jednou z důležitých součástí křesťanské víry ve smyslu náboženského systému je vysoká míra interakce mezi člověkem a Bohem. Křesťanství ji „zdědilo“ od judaismu a spočívá v tom, že křesťanská víra předpokládá dialog s Bohem – že se na něj bude člověk obracet, že se ho bude ptát, že ho bude prosit, že mu bude něco vyčítat nebo s ním i smlouvat a diskutovat. I Ježíš v evangeliích přece těsně před svým zatčením při modlitbě v Getsemanské zahradě otevírá otázku, zda skutečně musí projít nadcházejícím utrpením. To znamená, že teologie musí obdobně jako Bibli a tradici zkoumat i současný svět: společnost, uspořádání lidských věcí, názory a otázky lidí, tzn. jejich radosti a naděje, smutky a úzkosti – jak to pregnantně formuloval II. vatikánský koncil (1962–1965).

V tomto smyslu musí teologii zajímat každá sociální práce – třeba i ta humanistická, kterou popsal Malcolm Payne (*Humanistic Social Work*, 2011) jako určitou alternativu k nábožensky a konfesionálně podbarveným „sociálním pracím“. Zkoumání sociální práce tak může do teologie vnést nové podněty pro zkoumání Bible a věroučné a morální tradice křesťanství – tedy pro lepší pochopení Boží vůle. Na druhou stranu je teologii nejlépe otevřená právě taková sociální práce, která si je vědoma svých přiznaných hodnotových a ontologických východisek. Já osobně mám právě tu zkušenost, že diskuse se nejlépe změní v dialog tehdy, když jsou si její aktéři svých východisek plně vědomi. Dialog tak může probíhat nejen mezi diakonikou a teorií charity coby ekumenický dialog *par excellence*, nýbrž stejně dobře i mezi teologií, resp. teorií charity či diakonikou a třeba právě humanistickou sociální prací nebo sociální prací založenou na kritické teorii sociologie.

Karel Šimr